

**Az emberi gondolkodás
vagy a mesterséges
intelligencia
alkalmasabb az
igazságszolgáltatásra
?**

dr. Darák Péter Phd.

kúriai tanácselnök, egyetemi docens ELTE

Ami a bírói státuszban emberi:

- A felek beszédének megértése
- Képek és ábrák felismerése
- Erkölcsi és érzelmi megnyilvánulás
- Vallási, szociális, szexuális és politikai preferenciák megléte
- Kreativitás, kezűgyesség, egyéniség, innováció, inspiráció, intuíció, közfelfogás ismerete, általános érdeklődés a világ dolgai iránt
- Mindez mellőzhető?

Az igazságszolgáltatási tevékenység természete

- A feladat összetett, az egyes tevékenységekben hol az ember, hol a MI a jobb.
- Például a MI a jobb a jogszabályok és precedensek feltárásában, a bizonyítékok rendszerezésében, a korábbi ítélkezési gyakorlat elemzésében, a következetességben, illetve a logikai következtetésben.
- Az ember a jobb a tényállás hitelességének megítélésében, a tanú viselkedésének értékelésében az erkölcsi konfliktusok kezelésében, a méltányosság és arányosság kérdésében és a döntésért való felelősségvállalásban.
- Mind az ember, mind az MI esetében felmerülhet elfogultság.

A döntő különbség

- Az ember a következő kérdésre keresi a választ: Mi történt valójában, és mi az igazságos megoldása ennek a jog által meghatározott emberi konfliktusnak?
- A MI azt a kérdést válaszolja meg, hogy melyik jogszabály alkalmazandó, és abból milyen eredmény következik.
- A különbséget leírhatjuk a jogszerűség – igazságosság fogalompárral.
- A MI tökéletesen alkalmas annak megállapítására, hogy tízezer hasonló büntetőügyben milyen büntetéseket szabtak ki. Tehát milyen büntetés „jár” a vádlottnak.
- A bíró a saját gyakorlatához mért igazságos büntetést fog kiszabni.

Torzítás és hallucináció

- Egy felmérés szerint Magyarország különböző megyéiben évtizedek óta jelentősen eltér a büntetések súlya. Az eltérést semmilyen racionális körülmény nem indokolja. Feltehetőleg az történik, hogy az újabb és újabb bírógenerációk követik a korábbi megyei gyakorlatot.
- A MI – a jelen állapotában – annyira szeretne megfelelni az őt használó személynek, hogy amikor nem tud adekvát választ adni, akkor kitalál valamit.

A legőszibb dilemma új köntösben

- A törvény általános, az eset egyedi.
- A szabályt az igazságosság elvére hivatkozva „korrigáljuk”.
- Ehhez a korrekcióhoz ítélőképeség szükséges.
- A történeti fejlődés során a társadalmak éppen ezen ítéletképeséget igényelve teremtették meg a bírói hatalmat és ruháztak fel bírákat annak gyakorlására.
- Rendelkezik-e az MI ítélőképeséggel?

Az átmeneti kor kompromisszuma

- Az MI az embernél gyorsabban, pontosabban, és következetesebben képes feldolgozni a joganyagot.
- Az ember az MI-nél jobban tudja, hogy egy konkrét ügyben mi az igazságos döntés.
- Ki szolgáltat jobban igazságot?
- Az ember, aki segítségül hívja az MI-t, mint jogi- és analitikai asszisztenst.

A computer-bíró bevezetésének 5 feltétele

- Technikailag lehetséges-e ilyen szintű MI megalkotása?
- Morálisan elfogadható-e?
- Gazdaságilag megéri-e?
- Társadalmilag elfogadott-e?
- A joggyakorlat megengedi-e, befogadja-e?

Mi lesz, ha az MI képességei mindenben meghaladják az emberét?

- Bill Gates szerint minden társadalomnak meg kell határoznia azokat a foglalkozásokat, amelyeket embereknek tartanak fenn. Ide tartozhat a gondozás, gyermeknevelés, oktatás, és talán az igazságszolgáltatás.
- Az MI folyamatosan meghatározóvá válik a vélemények kialakításában, egyre inkább irányítja az életvitelünket, és önálló hatalommá válik.
- Ahhoz, hogy határozott korlátokat állítson a társadalom az MI elé, gyors és világos közmegegyezéssel szabályozásra lenne szükség.
- Kérdés, hogy az MI be fogja-e tartani ezeket a szabályokat, illetve képesek leszünk-e erre kényszeríteni?

Első lépések a computer-bíró felé

- A rutinfeladatok átvétele
- Tucatperek, kis értékű perek, online bíróságok útján történő elbírálása
- Az igényesebb, nehéz ügyekben a triage eljárás számítógépesítése (tájékoztatás, hiánypótlás, visszautasítás)
- Megjósolni a várható döntést

Az ítéletek megjósolása

- Nehézség, hogy más a leírt jog és más a joggyakorlat.
- Az MI nem tudja megindokolni, hogy miért jutott az adott döntésre, mert határtalan adatbázisból következtet.
- A döntés ezért nem átlátható.
- A döntés mindig meglévő adatbázisból születik, tehát kérdéses, hogy az MI képes-e a jogfejlesztésre.
- Mikor fogadható-e a jóslás valódi döntésként? Ha a statisztikai valószínűsége 90%-ot meghalad? Akkor is ha életről vagy halálról dönt?

Egy konkrét ügy tényállása

- A Törvényszék, mint végrehajtást kérő megkeresése alapján az alperes végrehajtási eljárást folytat a perben nem álló természetes személlyel (a továbbiakban: adós) szemben, aki a felperes gazdasági társasággal tagsági jogviszonyban állt. Mivel a pénzkövetelésnek csak csekély része térült meg a különböző végrehajtási cselekményekből, ezért az adóhatóság a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Vht.) 132/A. § (1)–(2) bekezdése alapján felmondta az adósnak a felperes gazdasági társaságban fennálló tagsági jogviszonyát, továbbá lefoglalta az adós és a felperes közötti elszámolási jogviszonyból eredő követelést.

- A felperes 2023. február 2. napján jogi képviselője útján beadványt terjesztett elő az elsőfokú adóhatóságnál, melyben kérte egyrészt az adós tagsági jogviszonya felmondásának visszavonását, másrészt ehhez kapcsolódóan azt, hogy az alperes járuljon hozzá tartozásátvállalási szerződés megkötéséhez. A felperes a tartozásátvállalást olyan feltételekkel kezdeményezte, hogy annak feltételeként sem az adós készfizető kezesség vállalására, sem egyéb biztosíték kikötésére ne kerüljön sor, mivel a felperes az átvállalt összeget haladéktalanul megfizeti.

- Az elsőfokú adóhatóság a 2023. február 24. napján kelt végzésével az adós tagsági jogviszonya felmondásának visszavonására irányuló kérelmet elutasította. Indokolásában rögzítette, hogy a tagsági jogviszony felmondásának visszavonására jogszabályi lehetőség nincs. Nem támogatta a felperes tartozásátvállalás iránti kérelmét, kifejtve az adózás rendjéről szóló 2017. évi CL. törvény (a továbbiakban: Art.) 61. § (1) – (3) bekezdésére hivatkozással, hogy a tartozásátvállalás háromoldalú szerződés, amelynek megkötéséhez szükséges feltétel, hogy a tartozást átvállaló személyében a tartozás megfizetése biztosított legyen, és az eredetileg kötelezett adózó az átvállalt tartozásért készfizetőkezesességet vállaljon. Utalt arra, hogy a felperes szerződési ajánlatában a kezességvállalás és más biztosíték kikötését kifejezetten kizárta, ami az Art. 61. § (3) bekezdésében foglalt feltételekkel ellentétes. Rögzítette továbbá, hogy nem áll fenn olyan különösen méltányolható érdek sem, amely az eredeti kötelezett kezességvállalása nélkül megalapozhatná a tartozásátvállalási szerződés megkötését.

- A felperes fellebbezése folytán eljárta alperes a 2023. április 20-án kelt végzésével az elsőfokú adóhatóság végzését a jogszabályi rendelkezéseknek nem megfelelő döntési forma alkalmazása miatt – új eljárás elrendelése mellett – megsemmisítette. Indokolása szerint a felperes kérelme – mivel tartalma szerint nem jogszabálysértésre hivatkozással, hanem más jogi tények okán kérte az intézkedés mellőzését – önálló kérelemnek minősült, amelyről az adóigazgatási rendtartásról szóló 2017. évi CLII. törvény (a továbbiakban: Air.) 72. §-a szerinti határozati formában kellett dönten.

Az MI által javasolt jogi megoldás

- A leírtak alapján első látásra a másodfokú adóhatóság álláspontját tartom vitathatónak, sőt inkább jogszabálysértőnek. A döntő kérdés ugyanis nem egyszerűen az, hogy a felperes kérelme „önálló kérelem”-e, hanem az, hogy milyen eljárásban, milyen jogviszonyban és milyen jogszabály alapján járt el az adóhatóság.

1. A kulcspon: ez nem feltétlenül „adóügy”

- Az Air 72. §-a valóban azt mondja, hogy az adóhatóság az adóügy érdemében határozattal, az eljárás egyéb kérdéseiben végzéssel dönt.
- Csakhogy itt az adóhatóság nem saját adóigazgatási hatáskörében jár el, hanem – a tényállás szerint – a Törvényszék mint végrehajtást kérő megkeresése alapján, végrehajtó hatóságként folytat végrehajtást.
- Ez nagyon fontos különbség.
- Az Avt. kifejezetten szabályozza az adóhatóság végrehajtási eljárását, és külön rendelkezik arról, hogy az adóhatóság végrehajtási eljárásában a Vht. szerinti végrehajtási cselekmények is alkalmazandók. Az Avt. 28. § (1) a) pontja pedig kifejezetten kimondja, hogy az adóhatóság végrehajtási eljárása során az Avt. vagy a Vht. alapján hozott végzés ellen önálló fellebbezésnek van helye.
- Vagyis a jogalkotó maga számol azzal, hogy a végrehajtási eljárásban az adóhatóság végzést hoz.

2. A Vht. 132/A. § szerinti felmondás sajátos jogi természetű

A Vht. 132/A. § (1) szerint, ha az adós közkereseti vagy betéti társaságban vagyonrészrel rendelkezik, a végrehajtást kérő **az adós tag helyett gyakorolhatja a rendes felmondás jogát**. Ha a végrehajtást kérő ezt megtette, a végrehajtó továbbítja a nyilatkozatot a társaságnak, és lefoglálja az adós elszámolási követelését.

Ez alapján különösen fontos:

a tagsági jogviszony megszüntetését nem az adóhatóság „határozata” idézi elő, hanem a végrehajtást kérő – jelen esetben a Törvényszék – Vht. szerinti jognyilatkozata.

Az adóhatóság ebben a konstrukcióban végrehajtási közreműködő/végrehajtást foganatosító hatóság.

- Ezért már fogalmilag is kérdéses, hogy a felperes „a tagsági jogviszony felmondásának visszavonását” **az adóhatóságtól** kérhette-e.

3. Ez szerintem az ügy egyik legfontosabb kérdése

A felperes kérelmének két része valójában két különböző dolgot tartalmaz:

A) a felmondás visszavonását;

B) az adóhatóság hozzájárulását egy tartozásátvállalási konstrukcióhoz.

Az **A) pontnál** szerintem erősebb az elsőfokú adóhatóság álláspontja – de nem pontosan azzal az indokkal, hogy „jogsabályi lehetőség nincs”.

A helyesebb indokolás inkább az lehetett volna, hogy:

az adóhatóság nem jogosult a Vht. 132/A. § alapján a végrehajtást kérő által gyakorolt rendes felmondási jogot visszavonni vagy annak joghatását megszüntetni.

Hiszen a felmondási jog gyakorlója a végrehajtást kérő.

Ha tehát a Törvényszék mint végrehajtást kérő nem vonja vissza a nyilatkozatát, az adóhatóság aligha teheti meg ezt helyette.

- Ez nem pusztán „nincs jogsabályi lehetőség a visszavonásra” típusú kérdés, hanem **hatásköri/jogosultsági kérdés.**

4. A másodfokú döntés problémája

A másodfokú hatóság abból indult ki, hogy mivel a felperes nem jogszabálysértést állított, hanem „más jogi tényekre” hivatkozva kérte az intézkedés mellőzését, ezért ez önálló kérelem, amelyben az Air 72. § alapján **határozatot** kellett volna hozni.

Ez az érvelés szerintem több okból sem meggyőző.

Első probléma: a döntés tárgya nem „adóügy érdeme”

Az Air 72. § határozati formát előíró része az **adóügy érdeméhez** kapcsolódik: az adókötelezettséget, illetve az adó megfizetésére kötelezett személy jogát vagy kötelezettségét érintő döntésről van szó.

Itt azonban nem adókötelezettséget állapítottak meg.

Hanem egy **végrehajtási eljárásban** felmerült kérdésről döntöttek.

Erre az Avt. külön szabályozása az irányadó. Az Avt. 28. §-a éppen ezért külön kezeli:

- a végrehajtási eljárás során az Avt. vagy Vht. alapján hozott **végzéseket**,
- az Air/Art alapján hozott döntéseket.
- Ez szerintem erős érv az elsőfokú döntési forma mellett.

Második probléma: a kérelem tartalma nem változtatja át az eljárás jogi természetét

A másodfokú érvelés lényegében:

„A felperes nem kifogást terjesztett elő, hanem valamilyen más kérelmet, ezért Air 72. § → határozat.”

Ez szerintem túl formalista.

A döntés formáját nem önmagában az határozza meg, hogy az ügyfél milyen címet adott a beadványának, hanem az, hogy **milyen eljárásban és milyen jogi kérdésben kellett dönten**i.

A végrehajtási eljárásban pedig az Avt. expressis verbis végzési formával számol.

- Ráadásul a Kúria is hangsúlyozta a végrehajtási kifogással kapcsolatban, hogy a beadvány **tartalma és tényleges tárgya** alapján kell megállapítani, milyen jogorvoslatról van szó.

5. Van azonban egy még érdekesebb probléma: az Art. 61. § alkalmazhatósága

Az elsőfokú hatóság az Art. 61. §-ára építette a tartozásátvállalás elutasítását.

Ez azonban csak akkor áll meg, **ha valóban az Art. 61. § szerinti adótartozásról van szó.**

Az Art. 61. § konstrukciója az **adótartozás átvállalására** vonatkozik. A szabály lényege, hogy az adóhatóság jóváhagyásával a tartozást más személy átvállalhatja, és főszabály szerint az eredeti kötelezett készfizető kezességet vállal. Kivételesen, különösen méltányolható érdek esetén erre a kezességre nincs szükség.

De a tényállásod szerint:

a Törvényszék a végrehajtást kérő, és az adóhatóság a Törvényszék követelését hajtja be.

Ha tehát ez például perköltség, pénzbírság, illeték vagy más bírósági eredetű követelés, akkor nagyon meg kell nézni, **miért lenne az Art. 61. § egyáltalán alkalmazható.**

Ez szerintem potenciálisan az elsőfokú határozat lényeges jogi gyenge pontja.

6. A tartozásátvállalás viszont nem feltétlenül értelmetlen

Van itt egy érdekes jogpolitikai és dogmatikai feszültség.

A felperes azt mondja:

„Kifizetem az egész tartozást azonnal, ezért sem készfizető kezességre, sem más biztosítékra nincs szükség.”

Gazdasági szempontból ez nagyon erős ajánlat.

De jogilag ez **nem feltétlenül kényszeríti** a jogosultat az elfogadásra.

A tartozásátvállalás ugyanis nem egyszerűen teljesítés egy harmadik személy által. Ha valódi tartozásátvállalás történik, akkor a kötelezett pozíció változik. Az adós szabadulása és a végrehajtási jogviszony megváltozása következik be.

Az Art. 61. § szerinti rendszer éppen ezért biztosítékot követelhet. A NAV hivatalos tájékoztatója is ezt a logikát tükrözi: az adóhatóság akkor írja alá a háromoldalú szerződést, ha az átvállaló személyében biztosított a teljesítés, és az eredeti kötelezett készfizető kezességet vállal; kivételesen különösen méltányolható érdek esetén a kezesség elhagyható.

7. Hogyan ítélném meg tehát a pert?

Ha a kereset tárgya a másodfokú, megsemmisítő végzés jogszerűsége, én nagyjából így közelíteném meg:

I. A másodfokú hatóság tévedett, ha pusztán az Air 72. § alapján következtetett a határozati formára.

Mert a döntés tárgya végrehajtási kérdés, és az Avt. speciális szabályai irányadóak.

II. Az elsőfokú végzés végzési formája önmagában nem tűnik jogszabálysértőnek.

Az Avt. 28. § (1) a) pontja kifejezetten számol azzal, hogy az adóhatóság végrehajtási eljárásában Avt. vagy Vht. alapján **végzést** hoz.

III. Ugyanakkor az elsőfokú indokolás tartalmilag korrekcióra szorulhat.

Különösen azt kellene tisztázni:

1. ki gyakorolta a Vht. 132/A. § szerinti felmondási jogot;
2. jogosult-e az adóhatóság annak visszavonására;
3. milyen jogcímen és milyen jogszabály alapján kérhető az eljárás folytatásának mellőzése;
4. az Art. 61. § alkalmazható-e egyáltalán az adott - bíróság által megkereséssel érvényesített - követelésre;
5. a tartozásátvállalási ajánlat a végrehajtási eljárásban milyen joghatással bír.

IV. Ezért én nem feltétlenül az elsőfokú döntés tartalmi helyességét mondanám ki.

Hanem azt, hogy:

a másodfokú hatóság a döntési forma miatt nem semmisíthette volna meg az elsőfokú végzést, mert a jogvita tárgya a végrehajtási eljárásban felmerült kérdés volt, amelyre az Avt. speciális szabályai irányadóak.

Ha viszont a bíróság arra jut, hogy az elsőfokú hatóság **érdemben is tévesen alkalmazta az Art. 61. §-át**, akkor már lehet más eredmény.

Egy különösen érdekes pont

A tényállásból nekem az rajzolódik ki, hogy **a másodfokú hatóság valójában egy „formai” hibát használt fel arra, hogy ne kelljen eldöntenie a sokkal nehezebb anyagi jogi kérdést:** van-e egyáltalán lehetőség arra, hogy a társaság harmadik személyként, az adós helyett, a végrehajtást kérő követelését azonnal kifizesse úgy, hogy ennek fejében a Vht. 132/A. § szerinti tagsági jogviszony-megszüntetési folyamat leálljon.

Ha ez közigazgatási perben lenne előttem, én ezt a kérdést tekinteném a döntés valódi centrumának, és nem a „határozat vagy végzés?” formai kérdést.

- Ha megadod a **bírószági ítélet/kereset további részét** (különösen azt, hogy a felperes pontosan mit kért a bíróságtól és milyen jogszabálysértésekre hivatkozott), akkor végig tudom vezetni **bírói ítéletként**, külön az **eljárásjogi**, a **Vht. 132/A. § szerinti anyagi jogi**, valamint az **Art. 61. § szerinti tartozásátvállalási** kérdést, és meg tudom mondani azt is, hogy szerintem **a keresetet el kellene-e utasítani vagy a másodfokú döntést kellene-e hatályon kívül helyezni.**

Mi történt valójában?

- Az adóhatóság a megismételt eljárásban határozati formában korábbi döntését és indokolását ismételte meg.
- A másodfokú hatóság ezt a határozatot helybenhagyta.
- A törvényszék mindkét fokú adóhatósági határozatot megsemmisítette.
- A Kúria az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyezte, és a pert a tagsági jogviszony felmondásával kapcsolatosan a felperes elállására tekintettel megszüntette, a tartozásátvállalással kapcsolatos igény vonatkozásában megállapította, hogy az adóhatóság formális döntést nem hozott, ezért ellene mulasztási per indítható.

Mi történt valójában? 2.

- Az elsőfokú bíróság a felperes keresetét elutasította azzal, hogy a mulasztási per feltételei fennállnak, de a tartozásátvállalás hatóság általi elfogadása csak jóváhagyást, nem pedig alakszerű jogorvoslati kérelemmel támadható döntés meghozatalát kívánja, így a keresetet elutasította.
- Az ítéletőktábla az elsőfokú ítéletet megváltoztatta, és megállapította, hogy az adóhatóság mulasztást követett el, amikor nem hozott határozatot.
- A Kúria felülvizsgálati ítéletében az ítéletőktábla ítéletét hatályon kívül helyezte, és a törvényszék ítéletét helybenhagyta. Kifejtette, hogy az adótartozás átvállalásra irányuló szerződéskötés törvényi feltételeinek vizsgálata nem keletkeztet önálló hatósági döntéshozatali kötelezettséget.

A valóságos bíróság és az MI megoldásának összevetése

- Az MI javaslata és a valóságos bírósági döntés teljes mértékben eltér egymástól.
- Az eltérés oka a lényeges és lényegtelen tényállási elemek csoportosításának különbözősége, azaz más logika szerint épül fel a döntési láncolat.
- Önmagában mindkét gondolatmenet logikusnak tűnik és nehezen cáfolható. Mindkettő rendelkezik meggyőző erővel.
- Mindig képesek leszünk megcáfolni az MI logikáját?